

Norsk Kulturarv

LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENTET

Landbruksdirektoratet

NOMINASJON

Den nasjonale kulturlandskapsprisen 2018

Norsk Kulturarv har teke initiativ til **Den Nasjonale Kulturlandskapsprisen** og samarbeider med Landbruks- og matdepartementet og Landbruksdirektoratet om utvelgelsen av det beste prosjektet kvart år.

Fylkesmennenes landbruksavdelingar, fylkeskommunane, bondeorganisasjonane og andre er forslagsstillarar til kandidatar til Den Nasjonale Kulturlandskapsprisen.

Hensikten med å dele ut ein årleg nasjonal kulturlandskapspris er å –

- bevisstgjera allmennheita på utfordringar i forhold til kulturlandskapsverdiar
- auke kunnskapsnivået om kulturlandskapet
- bevisstgjera miljøverdiane i kulturlandskapet
- stimulere til å ta vare på og utvikle kulturlandskapet gjennom gode eksempel

Forslagsstillar:	Fylkesmannen i Hordaland
Kontaktperson:	Åse Vaag
Postadresse:	Postboks 7310
	5020 Bergen
E-post-adresse:	fmhopostmottak@fylkesmannen.no
Mobilnummer:	92028291

Vi ønskjer å nominere følgjande kandidat til Den nasjonale kulturlandskapsprisen 2018:

Lynghesenteret og bøndene på Lygra

Ut frå kriteria til Den nasjonale kulturlandskapsprisen, har vi følgjande
GRUNNGJEVING:

<p>Det skal vera gjort ein ekstra innsats for kulturlandskapet:</p>	<ul style="list-style-type: none"> * Brenning av lynghei for å skjøtte kystlynghei. * Arbeid med rett beitetrykk og ekstra tiltak mot einstape. * Aktiv bruk av kulturlandskapet til formidling, undervisning og verdiskaping. * Stort fokus på synlegging av kulturlandskapet, til dømes ulike produkt og verdiar i landskapet. 	
<p>Det skal bidra til heilheit og mangfald i/for kulturlandskapet</p>	<ul style="list-style-type: none"> * Store lyngheiområde blir skjøtta med drift utover det ein normalt kan forvente. * Heilskap som inkluderer innmarksbeite, kulturminne og informasjon rundt heile driftsforma. * Heilheit i verdikjeda, med ulike produkt frå kulturlandskapet. <p>Biologisk Mangfald Det er svært viktig å ivareta det biologiske mangfaldet i lyngheilandbruket, og det har vist seg at systemet med brenning og beiting opprettheld det biologiske mangfaldet. I samarbeid med UIB , Miljødirektoratet og andre har ein dokumenterte dette. Sjå årsmelding 2015, 2016 og 2017.</p> <p>Tessa Bargmann disputerte fredag 11. September for phd- graden ved Universitetet i Bergen med avhandlinga: «<i>Life after fire: the impact of fire on species composition and diversity in coastal heathlands</i>». Ho undersøkte bla. effekten av skjøtselbrann på diversitet av løpebille, og viser at brann i lynghei gjev betre plante- og bille mangfold. Tessa har gjort sine feltundersøkingar på Lygra. Sjå årsmelding 2015.</p> <p>Lyngheisenteret er samarbeidspartnar i forskingsprosjektet «<i>LandPress</i>» som mellom anna studerar korleis endringar i klima og drift påverkar biologisk mangfald og naturgoder i norske kystlyngheier. Sjå årsmelding 2017.</p> <p>Pollinerande insekt Lyngheier i godt hald har stort biologisk mangfald og er viktig leveområde for både villhumler og bier. Røsslyngen er svært viktig for at kysthumla skal få nok næring slik at ho kan produsere nye hannar og dronningar. Ei lynghei i god hevd er også svært viktig for bier og honningproduksjon. Vinteren 2014 fekk kystlyngheiene store tørkeskadar . Det har vist seg at lyngheier i god hevd ikkje vart like hard råka som lyngheier i dårleg hevd, og som hadde mykje gamal røsslyng. Ein treng meir kunnskap om insekt i lyngheiene i Norge.</p>	

<p>Det skal bevare og synleggjera kulturlandskapet</p>	<p>Skjøtsel, kurs, undervisning og arrangement</p> <ul style="list-style-type: none"> * Bevaring ved skjøtsel * Synleggjering med formidling og tilrettelegging for besøkande * Synleggjering av samanhengane med mat, tekstil, andre produkt og grønne verdiar frå landskapet. * Kurs i lyngheiskjøtsel/lyngbrenning lokalt, regionalt og nasjonalt. * Kurs i ullsortering. * Kurs i toving. * Kurs i lefsebaking. * «Mat for bymann og Stril» - eit kulturhistorisk undervisningsopplegg for grunnskulen. * Sauesanking som er open for publikum 4 x i året. Ein flott formidlingsarena for heile familien, bønder, ullinteresserte mfl. 	
<p>Det skal vera knytta til bærekraftig skjøtsel, aktivt landbruk og moderne drift av kulturlandskapet</p>	<ul style="list-style-type: none"> * Berekraftig skjøtsel: drifta har tusenårige tradisjonar og vil kunne halde fram på same måten i lang tid. * Aktivt landbruk: Heilårsbeiting med Gamalnorsk sau (villsau) i Lyngheiene på fleire bruk. <p>Moderne drift</p> <p>Kvit spælsau på innmark, og utmark. (Bruk 57/3) Vestlandsk Raudkolle, ammekyr (bruk 57/5) Kjøttproduksjon, kalv NRF på bruk 58/4-5 (fjøs og utmark) vert leigd av ein ungdom frå Lygra som starta opp for eitt år sidan. Har planar om å begynne med ammekyr.</p> <p>Prosjekt Villsau i Nordhordland (tidl. Hanndyrsentralen – starta opp i 2015/2016) Saman med Lygra Villsaulag og i samarbeid med andre villsaubønder i Nordhordland og Norsk Villsaulag. Fokus på å ta vare på det genetiske materiale i Gamalnorsk sau, vere med å etablere eit system for «Værring» for villsauen , auka kompetansen bl.a villsaubøndene på beitebruk og lyngbrenning, dyrehelse mm. Sjå årsmelding 2016 og 2017.</p>	
<p>Det skal auke tilgjengelegheita for allmennheita til kulturlandskapet</p>	<ul style="list-style-type: none"> * Tilrettelegging med turveg, parkering, informasjonsskilt i landskapet. * Besøksenter med utstillingar, samt faginformatjon på nettsider. http://www.muho.no/lyngheisenteret * Arrangement og kurs knytt til kulturlandskapet. 	
<p>Det skal ha en læringseffekt</p>	<ul style="list-style-type: none"> * Pedagogiske opplegg for grunnskulen, høgskule og universitet. 	

om kulturlandskapet	<ul style="list-style-type: none"> * Samarbeid med Universitet i Bergen om feltkurs for biologistudentar i kulturlandskapet inkl. lyngheiene på Lygra. * Kurs for næringa: Lyngbrenning, skjøtsel, toving, ullsortering. * Fokus på matprodukt, tekstilprodukt og anna, som innfalssvinkel også for å forstå kulturlandskapet. * Samarbeid med Universitetet i Bergen og Nordhordland Biosfæreområde, mellom anna knytt til forskning. <p>Lygheisenteret er leiar for det Norske Lyngheinetterket LyngNett, https://lynghei.wordpress.com/ Det er samlingar kvart anna år. Samlinga i 2016 var på SørGjæslingan, sjå årsmelding 2016. Årets samling 2018 skal vera på Lyngheisenteret.</p> <p>Faggrunnlag for kystlynghei som utvald naturtype Lyngheisenteret har vore ansvarleg for den faglege delen av handlingsplanen for kystlyngheier. Den faglege delen vart utvida / revidert i 2013 – v/ Mons Kvamme og Peter Emil Kaland i samarbeid med MD. Planen vart vedteke våren 2015.</p> <p>Sidan 2012 har Lyngheisenteret v/Mons Kvamme fungert som nasjonal koordinator/rådgjevar for MD når det gjeld Kystlynghei som utvald naturtype etter naturmangfaldsloven. Avtalen gjekk ut i 2017 og det er ikkje avklart om MD forlenger denne.</p>	
Det skal forankre norsk kulturarv i kulturlandskapet	<ul style="list-style-type: none"> * Kystlyngheia er i høgaste grad norsk kulturarv – 5000 år gamal tradisjon med skjøtsel av lyngheiene med beiting, brenning og slått. * Gravhaugar i landskapet, steinalderbusettingar, mellomaldergard på Lurekalven, kolmiler... * Kongsgarden på Lygra ein del av kongsgarden på Seim. * Tingstadbakken ved Lurevågen, der Olav Den Heilage held ting i 1026/27. Alt dette er ein del av formidlinga på Lyngheisenteret. 	
Det skal visast samanheng mellom natur og bygningar i kulturlandskapet	<ul style="list-style-type: none"> * Torvhus vert brukt til undervising med skuleklassar. Det er lite torv att på Ytre Lygra. Lyngheisenteret har eit lite torvtak på Tangane på Ytre Lygra som har blitt brukt til demonstrasjon for skuleklassar og andre interesserte. På Lurekalven tok dei i 2015 oppatt det siste torvtaket som var i aktivt bruk like etter krigen. Her har dei teke torv i fleire år, som bl.a. skuleklassar har vore med på. Torv vert brukt til brensel i Matstova og under Viking- / mellomalderdagane. * Moldhus knytt til moldtak som i periodar er i bruk. Myke nedbør dei siste åra har gjort det vanskeleg å få inn tørr mold. Molda vert i peroder brukt i den eine gardflore til 	

	<p>lyngheisenteret.</p> <ul style="list-style-type: none"> * Fleire gardflorer viser sammenhengen mellom innmarka og utmarka, og næringsstraumen frå utmark til innmark. Brukt til å samle gjødsla frå dyr som går i utmarka. I dag vert dei lite brukt til det, men i periodar (2012–2014) har dei vore brukt til å samle gjødsla frå storfe som beiter i utmarka. * Potetkjellarar. På Indre Lygra er det framleis mange intakte potetkjellarar og nokre enno i bruk (til dømes truleg 58/1) .På Ytre Lygra vart det etter utskiftinga bygde nye hus med potetkjellarar, nokre framleis i bruk til poteter: t.d bruk 57/5. * Naustmiljø: framleis intakt og i bruk. * Nothengje: felles for bruka på Ytre Lygra. * Kubåtnaust i Lurevågen på Indre Lygra, felles for alle grunneigarane på Lygra. Brukt til å frakta kyrne på sommarbeite i Lurekalven og Lurøy. Naust og kubåt er restaurert. 	
--	---	--

<p>Det skal visast samanheng mellom kulturlandskap og verdiskaping</p>	<ul style="list-style-type: none"> * Kjøtt frå villsauene blir brukt til spanande matrettar på besøkssenteret. Dei lager pinnekjøtt, fenalår, pølser mm . * Poteter og grønnsaker frå gardane vert brukt i Matstova. * Utleige av lokale: Lygra Gjestegard https://www.lyragjestegard.no/ eig og driv bruk 57/3 (Magnusgarden) og bruk 57/2 (no i Lyngheisenteret si eige). * Villsaugarn frå egne sauer på Lygra vert spunne lokalt på Hillesvåg Ullvarefabrikk. Det er utvikla oppskrifter og strikkepakkar i samarbeid med Hillesvåg og Svanhild Toftig. * Skinn frå Villsau og Kvit spæl blir seld. <p>Lygra mat (forprosjekt) Matprosjekt saman med Lygra Villsaulag og andre bønder i Nordhordland. Mål å etablere ei foredlingsbedrift primært for produkt frå Lyngheiene / Lyngheigarden – kjøtt Villsau /Vestlandsk Raudkolle/ Vestlandsk Fjordfe, fisk, honning , urter mm. Sjå årsmelding 2017.</p> <p>Krus-prosjektet Lyngheisenteret er med i forskingsprosjektet Krus – økt nytte av norsk ull (“Enhancing local wool value-chains in Norway”), som er leia av forskar Ingun Grimstad Klepp ved Statens institutt for forbruksforskning. Målet er å undersøke og sjå potensiale og moglegheiter for grøn vekst gjennom lokalt forankra verdikjeder. Ei av disse verdikjedene er ull frå Gamal Norsk Sau (Villsau). Sjå årsmelding 2016 og 2017.</p> <p>Internasjonal ull, lokale klede og tekstilproduksjon i eit miljø- og berekraftig perspektiv i Nordhordland 15.–16. mai 2018 «Warm threads – clothing & landscape SLOW/Sustainable</p>	
--	--	--

	<p>Local Origin Wool Exploring local actions for changing the fashion story». Arrangør er KRUS prosjektet i samarbeid med Biosfæreområdet i Nordhordland. Lyngheisenteret er vertskap for dag 2 i konferansen.</p> <p>Ullveka, http://www.ulluken.no/ Lyngheisenteret var med saman med Hillesvåg Ullvarfabrikk og Karin F. Svarstad initiativtakarane til den første Ullveka i 2014, og vore med å arrangere Ullveka og Møteplass Ull i 2015 – 2016 og 2017. Dei har no eit eige ullprosjekt saman med Hordland Husflidslag og Biosfæreområdet i Norhordland. sjå årsmelding 2015, 2016, 2017.</p> <p>Reislivsdestinasjon Lyngheisenteret er ein av dei meste besøkte turistattraksjonane i regionen.</p>	
--	--	--

Stad:	Bergen
Dato:	26.3.2018
Signatur forslagsstillar:	Åse Vaag landbruksdirektør <i>Elektronisk signatur ved sending av dokument</i>

Vedlegg til søknaden:	Årsmelding lyngheisenteret 2017 Årsmelding lyngheisenteret 2016 Årsmelding lyngheisenteret 2015
--------------------------	---